

Александар Петровић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ РАЗБИО ОГЛЕДАЛО (ИСТИНА И КУЛТУРА)

У раду се разматра теорија истине Харолда Пинтера и указује на неке њене практичне последице за британску и српску културу.

Кључне речи: Харолд Пинтер, Платон, истина, британска култура, српска култура, морални аргументи

*Они ће се држати истине ако од
штога имају корист.*

Б. Вонгар

Прва драма коју је написао Харолд Пинтер, *The Birthday Party*, ставила је седам дана пре него што је скинута са репертоара. Критичари су је дочекали хорским презиром, јер им је била „мрачна“ и „превише симболична“. Али зато нису имали на шта да се жале када је при крају списатељске каријере, у последњим реченицама говора који је одржао примајући Нобелову награду, Харолд Пинтер неувијено саопштио у чему је задатак писца. „Када погледате у огледало, помислимо да је слика коју видимо тачна. Али, померимо ли се и за милиметар, слика се мења. Заправо гледамо у бескрајни низ одраза. Понекад, међутим, писац мора да разбије огледао – јер с ону страну огледала истина зуре у нас.“

Разбијање огледала је мисија писца, јер то је једини начин да себе избави из амбиса утварних привиђања. Али можемо ли ми погледати истини у очи? Није ли она „мрачна“ и „превише симболична“ чега су се одмах прибојали ревносни критичари? Није ли истина бездан без краја, тачка без повратка, непоновљива, суштински несхватљива, и могло би се рећи некоректна? Критичари који не желе да се макну ни за милиметар, да истина не би зурала у њих, чувају огледало желећи да убеди да су одрази у њему вернији и важнији од живота. Отуда и немају смисао за истину, већ за опсесију одраза, игру са сопственом сенком. Лаж је увек критички уподобљена, бескрајно прилагодљива и спремна на све. Према ис-

тини се увек треба критички односити, сматрају, јер политички је некоректно устврдити премоћ истине над лажима. О томе пише још Платон у седмој књизи *Државе* описујући заточенике пећине опсењене игром сенки по зиду. Пише наравно узалудно, то и сам зна, јер пећински људи управо усавршавање одраза сматрају једином истином вредном пажње. Зар није Хегел писао да је осуда и погубљење Сократа израз највише моралности коју држава може да досегне?

Кад смо већ код Сократа, да се присетимо ове прве лекције европске историје. Тај човек је покушавао да подучава етику у збуњеном и збрканом свету у коме су се просветитељи, тада су се звали софисти, досетили да човек тако гордо звучи и да никакве границе пред њим не постоје. Сократ је ипак хтео да се запита постоје ли границе живота и слободе? Шта је праведно? Да ли је то оно што користи јачем? Да ли је лаж граница истине? Да ли су државни богови приватна фантазија? Може ли опште добро бити приватизовано?

Та питања су добра, али нису ни данас политички коректна. Она су у ствари некоректна током целе европске историје. И атински грађани и они који су после њих наставили да осуђују Сократа створили су европску историју идеја чији је главни посао, осим неколико изузетака, био егзорцизам Сократа и Платона под различитим историјским изговорима.

Чак и велики Данте, који се борио против гибелина који су хтели да његову Фиренцу издају Немцима, немајући храбрости да разбије огледало, дао је Платону не више него место у лимбу, да се не мучи, али никако у рају јер није познавао бога у кога је он (Данте) веровао. Отприлике, проблем Платона је што се родио пре времена. Други европски пол, онај антихришћански, замера Платону што је превише идеалан. Али гле чуда, оба пола се слажу, јер основни европски културни програм, са изузетком талијанске ренесансе, јесте антиплатонизам. Ма колико се гранао и усложњавао, развијао и преображавао основна идеја остаје иста. Зато нам је више од ичега потребна нова култура која неће одбацити своје изворе. Док се то не догоди, довољно је да будемо свесни да се привидно идејно различити, просторно и временски удаљени интелектуални покрети сједињују на основи антиплатонизма. Издвојимо ли из мноштва европских идеологија, на пример, енглески беконовски револуционарни дух нове Атлантиде и ставимо ли га наспрам руских октобарских превратника Комунизма, видећемо да се потпуно слажу. *Нова Атлантида* коју је Френсис Бекон написао 1626. говори о

митској земљи Бенсалему где грађани посећују Соломонову кућу у којој изводе научне огледе да би сазнали и покорили природу, али и побољшали друштво. Не треба трошити речи да би се рекло да исто раде и октобарски револуционари који страсно обожавају научни поглед на свет којим ће побољшати друштво и експлоатисати природу. Наравно резултат обе утопије је заточено друштво и деградирана природа, али данас нема Сократа који ће то рећи.

Платонова држава је, веле углас Френсис Бекон и Владимир Илич, идеална, а то јој је главна мана. „Шта би онда био наш посао? Шта ћемо да усавршавамо? Њен идеалитет нам не даје изговор за освајања, разарање у име побољшавања; не допушта да се предамо макијавелистичким подлостима, лакомом грабљењу, масовним убиствима – свему што чини праву стварност историје. Ако пристанемо на делотворност света идеја и идеалну државу, чему онда нове Атлантиде? Како ћемо онда да правимо нови поредак, ако је сваки следећи гори од претходног?“

Нема света идеја, поносно стога објављују Бекон и Илич, испишујући - са потребном историјском дистанцом, да би било уверљивије (да би се видео „развој“) - *знање је моћ*. Први се за *знање – моћ* залаже емпиријски, бацајући, како сам каже, искуство у „окове индукције“ свргавајући тако одушевљење античким идеалима талијанске ренесансе. Други то чини величајући идеологију материјализма која треба да докрајчи духовност Византије. Сваку идеју ће разорити моћ, уверени су они, иако Платон управо о томе, илузији да је праведно оно што користи моћи, расправља у првој књизи *Државе*. Бекон савремени ласкавци називају други Платон, мада би њега и Илича, као што смо рекли, боље било назвати анти Платон, јер су на њему направили своје каријере. Бекон очито није много марио да прочита Платона или је то чинио на прескок, прескачући тиме и целу претходну културу називајући је само несавршеним почетком који ће тек права наука усавршити, што потом хорски заморно понавља цела европска просвећена култура. На исти начин размишља и Илич који је у оклопном возу дошао у Петроград да би са балкона петроградске куће глумице Матилде Кшесинскаје објавио светску револуцију, најновију Атлантиду на којој ће мислим или силом бити усрећени сви који нису имали среће да побегну.

Илич је закаснио швајцарско – руски изданак богате британске традиције која је усавршила живот америчких староседелачких племена тако што их је у име знања, моћи и напретка, ослањајући се на Бекон и Хобса, а само декларативно машући Локом, не много филозофским доказним поступком превела из бића у не-биће.

Закључак је једноставан, колико и поразан: одбацивање Платона води право у варваризам. У ствари европска друштва, поносна на свој „реализам“ заснован на многоструким одбацивањима Платона, најусавршенији су степен варваризма. А та варварска савршеност, да ли о томе после Хегеловог краја уметности, Ничеове смрти бога, Фукујаминог краја историје, вреди расправљати, јесте живот без истине. Управо то што се нама догађа.

Како у том контексту, контексту сломљеног огледала, осмотри-ти Харолда Пинтера? Којој традицији припада он који себе описује као „a bit of an old warrior“? Британској свакако не, јер како сам вели, „the tradition for artists in Britain is to shut up and write“. Он је радио нешто што потпуно одудара од те традиције полегле под беконовским емпиризмом, разрађене прагматизмом, довршене утилитаризмом - најтежим фракцијама дестилације спиритуса.

Животни подухват овог old warrior највише ме подсећа на завршну сцену филма *У змајевом гнезду* где Брус Ли покушава да се обрачуна са зликовцем који се у соби са огледалима стално скрива иза низа одраза који у први мах збуњују великог мајстора. Зликовац стално има нову, пригодну слику којом покушава да заваравља, али у тренутку када Ли, у склади са Платоновом теоријом идеја, схвата да су пред њим само одрази, да је зликовац иза ако је слика испред (тачно она ситуација коју описује Платон у седмој књизи *Државе*) он се окреће, разбија једно по једно огледало и када разбије последње зликовац више не може да се прикрива и мора да се суочи са снагом истине. Ли је тако дезинтегрисао силу сенке, управо како Јунг употребљава тај термин, коју је зликовац пројектовао покушавајући да га наведе да се поистовети са привидима које он ствара.

Сличним поступком служи се и наш old warrior у свом програмском напору да разбије огледало да би дошао до истине. И он је истерао на чистину оне који заварављају одразима. У нобеловској беседи цитира свој имагинарни говор који је припремио за Џорџа Буша, до скоро председника „једине преостале суперсиле“, толико велике да је еволуција неумитно гази. Ево шта Буш, истеран на чистац и ухваћен Пинтеровим стваралачким стиском, говори: „Бог је добар. Бог је велики. Бог је добар. Мој Бог је добар. Бин Ладенов бог је зао. Његов Бог је зао. Садамов Бог је био зао, једни што га он није ни имао. Он је био варварин. Ми нисмо варвари. Ми не одсецамо главе људима. Ми верујемо у слободу. И Бог верује. Ја нисам варварин. Ја сам демократски изабран вођа једне слободољубиве демократије. Ми смо саосећајно друштво. Ми са осећањем дајемо електрошокове и са осећањем убризгавамо смртоносне инјекци-

је. Ми смо велика нација. Ја нисам диктатор. Он јесте. Ја нисам варварин. Он јесте. И он јесте. Они су сви варвари. Ја имам морални ауторитет. Видите ову песницу? То је мој морални ауторитет. И немојте то да заборавите.“

Признајем да никада нисам прочитао лепши политички говор. И истинитији. Буш би се сигурно спасао пакла да га је изговорио. Како није, сви живимо у паклу. Паклу који је Пинтер 1992. изврсно описао у комаду *American football* посвећен спорту који својим насиљем и окрутношћу представља најбољи израз америчке културе. Да нису истребили Индијанце, они стварно никада не би могли да измисле такав спорт, који је права метафора империјализма и насиља. Још јаснију слику ове културе Пинтер даје у поеми *The Bombs*: “There are no more words to be said. All we have left are the bombs.”

У анти платоновском свету остале су само бомбе. Идеје нису битне, људи више нису важни. А ни свет, он је цео талац јединог преосталог реликта, за кога изгледа време више не ради. Ток који је сам покренуо гура га даље, а све што је учинио за себе окреће се против њега. Диносаур не мари за истину, њега занима једино храна. Али ње је све мање и он гушећи се у крицима, млатећи рептилским репом свуда око себе, неминовно иде угинућу. Сцена само привидно изгледа драматично, али то је само обична теорија еволуције, која мирно и постојано ради свој посао у години у којој слаavimo Дарвина. Исто тако је неколико векова раније у смртоносном доказном поступку била примењена на Индијанце. Нема заправо ни једне земље на свету, нити једног народа који овако или онако нису добили у лице песницу као најјачи морални аргуменат Буша и његових претходника.

Пинтер је још седамдесетих година када су свргли Аљендеа, демократски изабраног председника Чилеа, дигао глас против америчког нарцисоидног псеудо либерализма који не трпи ни један другачији пут. Од тада је, упркос британској традицији ћутања, гласно говорио. Није жонглирао чињеницама, већ је говорио истину. Наравно тешко је традицији огрезлој у номинализам и скептицизам да поверује у истину. Она већ априори зна да истине нема. Има и пуно доказа у прилог томе, обогатених уранијумом, које несебично баца по глави становника. Јер када истине нема све је дозвољено. Одсуство истине је за њу темељ морала, религије, заправо категорички императив – чини другима све оно што не желиш да они чине теби.

Пинтер је својим ангажманом хтео да каже да је само обратно тачно – када има истине, није све дозвољено. Истина није симетрич-

на, њој се не могу придруживати симулакруми, већ остаје нешто што је у свим математичким једначинама и животним невољама увек себи једнако. Зато је и врло скупа, за разлику од понуде лажи чији усавршени модели по најповољнијим ценама, на кредит ако треба, могу да се повољно купе јер се производе у великим серијама. Увек нови модел, увек нова форма, најновија реформа – има ли привлачнијег слогана за интелектуалца гладног аплауза и спремног да као „хитри мајмун“ (Ничеов израз) ухвати улогу која му је додана због тренутка лажног дивљења у очима публике. Чини се да су хитрим притежаоцима те мале реформистичке лажи, извикивање свих предности нових модела, преко којих се изнова размазује већ ољуштена боја, као неко уточиште, нека макар нахерена настрешица под коју ће склонити своју главу пред страшним захтевом истине – буди то што јеси.

Не улазећи даље у тај проблем, који је уосталом тако добро изложен у *Фаусту*, треба рећи да је Пинтер нека врста анти Фауста, јер је имао храбрости да истину врати у речник британске културе из кога је ваљда нестала још с погубљењем Томе Мора. И још више од тога – вратио је веру у истину, коју непрестано покушавају да замене низом теоријских протеза и друштвених сурогата. Порицање истине најделотворнији је начин разарања света, јер ће без ње свет неминовно да издахне, овако или онако, технолошки или еколошки. Зато је Пинтер и дигао глас против хуманизма лажи који је оно што је преостало од Југославије озрачио уранијумом, стварајући од ње реактор који ће у неконтролисаној ланчаној реакцији повући за собом цео свет. Разорено је највиталније утопијско језгро европске културе XX века, земља чије је постојање сведочило да Америка уважава Европу. Разарање Југославије показало је да она има само презир за њу. Америци није потребна утопија, бољи свет и лепша Европа – она је довољна себи јер пиљећи у огледало непрестано понавља себи да је највећа, најбоља и најлепша. Она тако неће ни приметити да је престала да постоји, јер ће од ње остати само слика, као у *Доријану Греју* Оскара Вајлда.

Србија је изградила Југославију вођена својим утопијским илузијама, верујући да се народима може поклонити слобода. Али они су дочекали прву прилику да се врате у ропство, јер њима слобода није потребна, они су тражили више потрошних добара и повољније кредите, дуже трговачке ланце који мање звецкају. Када се о томе одлучивало, Америка је на Версајској конференцији била за стварање Југославије, јер је желела да види свој одраз у Европи – државу чија реторика ослобођења подгрева мелтинг пот који топи

народе различитих култура у једну државу. Међутим, када је поразила Европу у Првом и Другом светском рату, стварајући од ње један велики економски погон, тај пример није био нарочито потребан. Српске утопијске тежње нису се могле ускладити са Европом куповине и продаје. Америка више није била спремна за послове посредовања, јер је почела месијански да мисли о себи као о земљи која је „једина преостала“.

Југославија је нестала, политички је дезинтегрисана, деконструисана рекли би постструктуралисти, али се није могла културолошки уништити као једина утопија коју је Европа успела да оствари XX века. Иако је одржавање Југославије плаћено српским самозаборавом, у њој је постигнуто подношљиво помирење религија, покушано привредно самоуправљање, започет глобални пројект несврстаности. Ма како се то одвијало у оквиру политичке диктатуре плаћене америчким новцем, било је довољно слободног простора да се ослободе утопијске енергије у мери која се у XX веку није могла наћи на другом месту. Како вели поменути пруски државни филозоф, историја се прво догађа као трагедија, а понавља као комедија. То објашњава српску и југословенску трагедију, а такође и комедију израде европског братства и јединства. Европски свет, који је изгубио оба светска рата, нема ни енергије ни воље за утопију, већ се предао обожавању сваковрсних средстава којима више нико не разазнаје сврху. Аутоматизоване фабрике и дивинизоване самопослуге он покушава да представи као утопију што је свакако плод крајњег егзистенцијалног очајања.

Европа током своје средњовековне историје, а и потом кроз доба просвећености истини за вољу и није показивала много афинитета за утопије. Увек је пре била склона да их назове јересима и немилосрдно казни него да их прихвати и искуша. Чак је и пролетерска фантазија надобудног Карла Маркса остварена у Србији, коју је презирао, а нигде у Европи осим где су је донели руски тенкови. Србија је потпуно различита од Европе, посебно њеног западног дела, јер има вишак смисла за утопију. Секуларно гледано зато је кажњена, јер зна се ко је у Европи надлежан за утопије, њихову куповину и продају. Само тако се може схватити да ни десет година после бомбардовања није дошла катарса, већ да кажњавање и затирање и даље траје, све док се не уништи жароће језгро и поништи оно утопијско што је Србија изнела на историјску позорницу. При томе се наравно не преза од најгорег што европски човек зна – лагања. Чак је и лаж, уз свесрдну помоћ постемодерне теорије, проглашена за критеријум истине, а насиље за остварење правде.

Стога се Пинтер док траје НАТО напастовање Србије, не устеже да у *Гардијану* од 7. јуна 1999. каже: „I am sure those people here today who voted the Labour party into power share the same feeling – a deep sense of shame, the shame of being British. Little did we think two years ago that we had elected a government which would take a leading role in what is essentially a criminal act, showing total contempt for the United Nations and international law.“ Њему у таквим околностима, у истом чланку, не остаје ништа друго осим истине. „Let us face the truth. The truth is that neither Clinton nor Blair gives a damn about the Kosovar Albanians. This action has been yet another blatant and brutal assertion of US power using Nato as its missile. It set out to consolidate one thing - American domination of Europe. This must be fully recognised and it must be resisted.“

Овим речима с друге стране огледала, Пинтер нас позива да се суочимо са истином да бисмо престали да се стидимо свог постојања и да би и он сам могао да поднесе срамоту што је Британац. Тиме нам је више него ико помогао да схватимо савремену британску културу. Његова нобеловска беседа објављена је само у *Гардијану*, док је корпоративно контролисани ВВС потпуно игнорише не желећи да зна ништа о највећем савременом британском драмском писцу, као што ни британски амбасадор 2008. не жели да дође у Крагујевац на доделу почасног доктората Пинтеру. Разлог је што се ставови писца разликују од британских политичких ставова. Тако смо добили и сјајан доказ тоталитаризма који влада у Великој Британији, великој по песници, а малој по срцу и моралу. Када су се уопште ставови великих писаца поклапали са ставовима влада земаља у којима су живели? Како се заправо зову писци чији ставови су исти као ставови њихових влада? Свакако не писци, за њих постоје друга имена. И није то лична ствар преплашеног државног службеника који се не усуђује да се поклати универзалним људским вредностима. Реч је о савременој британској култури која је избрисала свако јавно саосећање са вредностима на којим почива човек сам и које превазилазе ефемерну дневну политику. Речју, од те културе остала је љуштура која по инерцији наставља пут, а чији је унутарњи садржај издише. Није зато чудно што смо тако дуго у завади са том земљом.

На годишњицу НАТО бомбардовања Србије 10. јуна 2000. године Пинтер говори на скупу Комитета за мир на Балкану, и опет је јасан да јаснији бити не може. „The bombing of Nis was no 'mistake'. General Wesley K Clark declared, as the NATO bombing began: 'We are going to systematically and progressively attack, disrupt, degrade,

devastate and ultimately destroy..’ Он подсећа да разарање о коме говори Кларк обухвата „television stations, schools, hospitals, theatres, old people's homes - and the market-place in Nis. It was in fact a fundamental feature of NATO policy to terrorise the civilian population.“

У том говору види се сва непоколебива одлучност писца да нађе права поређења и да језик истине супротстави новоговору. „I would ask you to compare those images of the market place in Nis with the photographs of Tony Blair with his new- born baby which were all over the front pages recently. What a nice looking dad and what a pretty baby. Most readers would not have connected the proud father with the man who launched cluster bombs and missiles containing depleted uranium into Serbia. As we know from the effects of depleted uranium used on Iraq, there will be babies born in Serbia in the near future who won't look quite so pretty as little Leo but they won't get their pictures in the papers either.“

The United States was determined to wage war against Serbia for one reason and one reason only - to assert its domination over Europe. And it seems very clear that it won't stop there. In showing its contempt for the United Nations and International Law the United States has opened up the way for more 'moral outrage', more 'humanitarian intervention', more demonstrations of its total indifference to the fate of thousands upon thousands of people, more lies, more bullshit, more casual sadism, more destruction. And the government of Great Britain follows suit with an eagerness which can only merit our disgust. We are confronted by a brutal, ruthless and malignant machine. This machine must be recognised for what it is and resisted.“

Ако би пакао хтео да се бави хуманитарним радом, он би то чинио на англо-амерички начин. Тај начин је, открива нам Пинтер, по својој моралној суштини лицемерје. „When the bomb went off in Old Compton Street, Mr Blair described it as a barbaric act. When cluster bombs go off in Serbian marketplaces, cutting children into pieces, we are told that such an act is being taken on behalf of 'civilisation against barbarism'.“ Он зна да је Блерова војна не само лишена сваке етичке садржине, већ је својом циничношћу усмерена да уништи сваки разговор о етици, било у рату или изван њега, било када и било где. Како каже Ноам Чомски, „крајем деведесетих на Западу се појавио концепт самохвалисаваца који су тврдили: улазимо у нову историјску еру у којој просвећене државе доносе хуманитарне идеале свету. И као први корак да се мисли озбиљно било је – бомбардовање Србије. Јасно?“

Нису Срби непријатељ, британској традицији непријатељ је етика сама. Етички судови за острвску аналитичку филозофију своде се на анализу језика и бескрајно мрцварење етичких судова све док не постану леш на радним столовима за коју је привид све осим анатомија мртвог тела. На политичком плану та се филозофија показује као НАТО сецирање читавих народа на столу испробавања нових разорних технологија фисије етике и истине.

За Пинтера овај час анатомије нема тајни. Примајући почетком 2005. награду *Wilfred Owen* он британску и америчку агресију гласно назива – „a bandit act, an act of blatant state terrorism, demonstrating absolute contempt for the concept of International Law. An arbitrary military action inspired by a series of lies upon lies and gross manipulation of the media and therefore of the public.“ И не оставља трага сумњи: „This NATO action is not only illegal, immoral, and also crazy and infantile, it will achieve absolutely nothing“. Потпуно у праву, јер је та акција достигла ништа и то Ништа је почело да се шири светом, увлачећи у свој вртлог све оне који нису били чврсто везани, бар као Одисеј на свом броду, за јарбол истине. Ништа које је НАТО призвао има и своје заставе које интелектуалци и медији развијају да би Ништа, према Пинтеровој интуицији, постало апсолутно. Апсолутно ништа, има ли веће радости за НАТО и савремену британску културу? Ништа је давно посејано у обе Америке, Африци, Аустралији и сада је дошло време за Европу јер јој никако не успева да ухвати корена у Азији. Али имајући у виду само „domination and assertion of power“, та култура „only agravate the misery and the horror and devastate the country“. Мислио је на Србију. Зато можда и немамо праве разлоге да будемо незадовољни, после свега. Или можда пре свега.

Чини се као да је све изгубљено, као да је борба узалудна, али онда нам велики писац који је разбио огледало помаже да у једном срећном тренутку сабраности видимо истину на крају тунела. Да је сагледамо иза британске културе која погнуте главе вредно производи да би купила нешто, неки нови модел, можда и само небо када буде колонизовала целу Земљу. Али можда јој се деси да јој за ту куповину понестане новца. Тако некако пише и *Фајненшел Тајмс* од 9. фебруара 2009. у тексту *Bullion sales hit record in rush to safety* објашњавајући да инвеститори преплашени економском кризом купују рекордне количине златног новца и полуга. Најзанимљивији је закључак чланка да „Large purchases of coins are perhaps the ultimate sign of safe-haven gold buying,”

Земља више није довољна, рај изграђен на Земљи полако се претвара у пакао. У очајању кризе економије, која је за европски свет постала истина свих истина, тема свих тема, темељ свих темеља, седмо небо свих небеса, радећи погнуте главе (како је Пинтер добро видео ту слику) британска култура покушава да златом купи мало чврстог неба. И то на брзину, док тутњи у стампеду да плодове свог високо цењеног али безвредног економског рада претвори у злато, које је једино небо које зна. Већ се чује како дојекује Ричард Трећи – краљество за коња на кога ћемо моћи да натоваримо злато којим ћемо опет моћи да плаћамо осиромашени уранијум и да купујемо неумивене душе за Ђинђуве модела и реформи.

Пинтер је проглашен витезом Легије части 17. јануара 2007. у амбасади Француске у Лондону. Премијер Француске, Доминик де Вилпен, на тој свечаности му је рекао: „You have been able to develop a special relationship with the French. A relationship based on admiration, friendship and complicity. First, because you are one of those rare authors whose works, during his lifetime, form part of the repertoire of the Comédie Française. But above all, because in seeking to capture all the facets of the human spirit, your works respond to the aspirations of the French public, and its taste for an understanding of man and of what is truly universal.“

Покушамо ли да наслутимо скривени смисао ових речи, и променимо ли у једначини коју поставља Вилпен, Французи са Срби, а Comédie Française са Tragédie Serbe, добићемо одговарајуће решење у коме Пинтерова дела не кореспондирају толико са aspirations of the French public, колико са српском културом сломљеног огледала, која је у срушеним халама ближа истини него што ће француска икада бити посматрајући стварност из позлаћених ложа.

Иако држава Србија није имала снаге да му додели орден, јер Закон о орденима још није донесен, и можда не само због тога, ипак је у Крагујевцу он доживео признање које му верујем није мање драго од Легије части, јер је неупоредиво ближе истини. Његов комад *Горшњачки језик* игран је у фабричкој хали Заставе аутентичном НАТО деструкцијом претвореном у праву позорницу овог света. Није нам потребна теорија, никакав глагољиви Дерида, да бисмо овде схватили шта значи деконструкција. Харолд не би могао пожелети суштински боље мизансцен за своју драму, зато што она већ сама собом открива оно што је желео да каже. Овај свет је рушевина, комади скрхане истине које више нико не може да исцели, већ само да накриво насади у виду некаквог глобалног златног телета око кога пијани од моћи играју они који су заборавили циљ и изгубили пут.

Када се погледа на равни истине, без културолошког пренемагања и мерења на кантару „малих“ и „великих“ култура, Харолд Пинтер припада више српској него француској или чак британској традицији. Разлог је једноставан: испоставило се да је српска култура ближа истини. И да са својим сломљеним огледалом лакше може да зури у истину, и да одигра представу чак у срушеној хали, која сублимира све оне потиснуте подсвесне садржаје које се западна култура једино усуђује да погледа у Србији, да види као Србију и да се од њих одмакне као од Србије не желећи да схвата да у њој гледа истину свог саморазарања. Има ли нечега ближег шекспировској горчини од играња између разваљених зидова и ишчупаних врата? Американцима није падало на памет да нешто тако одиграју на рушевинама Трговачког центра. Они су невини, неко из авганистанских брда је све то урадио. Они не знају зашто. Зато су само ронили крокодилске сузе, бусали се у патриотске груди и пребројавали новац од осигурања.

Поџни главу и њиши, то је девиза не само британског XX века. Тај вредан стваралачки свет истина одавно не занима, јер зна шта треба да ради и где почива скелет суштине. Одавно разједени емпиризмом, номинализмом и скептицизмом тешко могу да поверују да протерана из Лондона постоји нека истина скривена у некој забити где њихове бомбе још нису дошле. Зато и ћуте док њихови горљиви политички изабраници бацају касетне бомбе по пијацама, руше зграде, свргавају владе, убијају децу на мостовима, отимају земље и граде се господарима света. У том захукталом напору недавно се британска подморница сударила са француском. Није могла да је обиђе, јер је и море постало превише тесно. У томе не би било ничега вредног помена, сударају се и авиони, зашто не би подморнице, да није речено да је британска носила 48 нуклеарних бојевих глава. Да су оне случајно (или намерно, каква је разлика) експлодирале један део света који би се нашао у близини удахнуо би, према британским изворима, толико плутонијума да му даље дисање не би било потребно. Против кога су ти пројектили били уперени, на кога они (осим на нас и Ирачане) треба да буду бачени? Од кога се власници подморнице бране? Да ли се британска култура толико истрошила да може да опстане само уз овакву врсту одбране? Све су то питања на које је Пинтер дао одличан одговор у свом нобеловском говору: то су морални аргументи, једини који су преостали Британији и њеном савезнику, јединој преосталој суперсили.

Парадоксално, ми који смо се деценијама варкали са Југославијом и њеним илузијама, сада смо принуђени да будемо на страни

истине. Другог избора немамо, јер нам је пут пресечен моралном аргументацијом. Ако нам то понекад тешко падне, или чак западнемо у кризе због тога, треба да знамо да скидање са привида никада није безболно. Међутим, ова криза може нам дати, ма како то сада звучало мало вероватно, подстицај да изађемо из тунела. Јер много чвршће од злата којим би предузетници и лихвари хтели да купе небо, или од моралних аргумената којима су натоварене британске подморнице, чвршћа су вредност речи. Речи Харолда Пинтера. И Ноама Чомског. И Петера Хандкеа. И Б. Вонгара. Све у прилог Србији која се, стицајем околности разбијеног огледала, нашла на страни истине. Ако су се интелектуални и етички стожери човечанства сви сложили око Србије, ако је она њихов заједнички именоватељ, око чега треба да бринемо. Ваљда не о снази моралних аргумената, који се сударају међу собом, или о пропагандистима као што је Лик Бесон који је од свега успео да пронађе данску манекенку Ри Расмузен, чије се голишаве слике налазе свуда на Мрежи, и да јој повери да буде редитељ филма *Људски животињски врт*. Само име филма не оставља сумње да се односи на Србе и ратове у којима су се нашли у претходној деценији. Манекенка је овим филмом отворила једну секцију овогодишњег Берлинског филмског фестивала неувијено сугеришући да је Србија зоолошки врт, а Срби шта друго него животиње у том врту и да на њих коначно треба применити коначно решење које је већ примењено на животиње технолошким културом доведеним до масовног ишчезавања. Она је унеколико била у праву јер Срби и животиње деле исту судбину – њима је спремно исто коначно решење – они морају да нестану да би били замењени клонираним, трансгеним, виртуелним светом лажи.

Али, авај, филм није добио ни једну награду, јер жири мора да је прозрео да је реч о плагијату. Овај филм заправо је реплика филма *Јеврејин Зис*, класичног фашистичког филма кога је у време Хитлеровог успона режирао Фајт Харлан. У њему Јеврејин, као и Срби, силује ћерку мирног службеника, док мучи њеног вереника. Тиме је Хитлеров режисер показао какви су Јевреји, као што је Бесонова манекенка показала какви су Срби. Када су филм показивали нацистима, они су још жешће мучили Јевреје, јер им је постало до краја јасно какви су то скотови (животиње), као што је и делу европске јавности јасно какви су Срби. Ми, којима ништа није јасно, можемо само да препознамо да по природи ствари манекенка није ни мало оригинална и да врти афективну структуру класичног фашистичког филма. Само су, да се Власи не досете, Јевреји замењени Србима. Тој Европи која прави овакве филмове није ни до Јевреја ни до Срба,

њима је до фашизма, до хедонизма разарања, славе деконструкције, обожавања пропасти. А када нема Јевреја, добри су и Срби.

Ваљда и због овога смо на правој страни, јер између манекенке и Пинтера заиста није тешко изабрати, осим наравно манекенима који су навукли ново рухо у коме су мислили да их нико неће препознати. Као што своје економско злато улажу у Ван Гога, кога не разумеју и не воле, као последњу чврсту вредност у којој могу крити свој новац, тако ће бити принуђени да свој капитал улажу у Србију, јер је ова земља постала заједнички именитељ оних које не подносе, али чије речи исказују истину. Ако имају нешто боље да инвестирају, неко златно теле или неки још јачи морални аргумент нуклеарног типа, слободно нека то учине, али не касније него што их Ништа о коме говори Пинтер не прогута.

У сваком случају Пинтер је ваљано обавио задатак писца. Разбио је огледало и спасао свет за истину. Оставићемо будућим временима да га хвале, а ми ћемо му поклонити епитаф.

Реквијем за Харолда Пинтера

Марији Л.

*На сцени чудног човека нађу
 пред њим је довршен комад,
 ал' његове су очи далеко.
 Улоге већ су подељене,
 а он не жели да глуми.
 Око њега глумци наизустџ уче,
 а он има храбрости да ћушти.
 Речима не жели да праска
 док звуком не загрли тишину.
 Пре почетџка ставио је паузу
 да са крајем може да се сџоји.
 Харолд Пинџер огледало сломи
 да истиџина блесне и све нас ослеџи.*

Aleksandar Petrović

THE MAN WHO BROKE THE MIRROR (TRUTH AND CULTURE)

Summary

The paper examines Harold Pinter's theory of truth, while also investigating some of its practical consequences upon the British and Serbian culture.